

DEBRECZEN VÁROS ZÁLOGOS JOBBÁGYAI ÉS BÓDOGFALVAI ISPÁNYA.

Az 1593-ban megindított tizenötéves nagy háboru, melynek idejére esik a Debreczen környékén mindaddig egymást sűrűn követő falvak egy részének teljes pusztulása, már jókora nagy határ-területtel találta Debreczent. A várostól kelet, észak és napnyugat felé terjeszkedő, mintegy 12—13 ezer holdnyi első foglalásúnak látszó ősi birtokon kívül már a XVI. évszázad végén hozzátartoztak: a 7000 holdas Csereerdő, a harmadrésznyi Nagyerdő és Apafája, a 12000 holdas Ondód és Fegyvernek, a hasonló nagyságú Elevel és a jóval tágasabb, mert 26000 holdra terjedő Mátaföldje, talán még Kösélszeg és Álomzug nevű puszták is ezeken kívül. Tehát körülbelül 75—80 ezer kat. hold.

Alig hogy földönfutókká tették, levágták, vagy örökös rabságra hurcozták 1594-ben a tatárok a szomszédos falvak nyomorult, védtelen jobbágyalakosságát s üresen maradtak a felperzselt falvak, parlagon a földek: a debreczeni tanács egymásután vevé zálogba földesuraitól ezeket a pusztákat. Így már 1608-ban Macs, 1609-ben Bodóháza, Szepes, Ebes puszták egészen, az erdős Fancsikán és Paczon bizonyos részek, 1610-ben Hegyes, felerészben Debreczen város zálogos birtokai között említetnek, ezenkívül Szováton és Sámsonban is vannak portiói.

Sőt a még akkor néptartó Bódogfalva helységében már a XV. évszázad vége felé szilárdul megveti lábát Debreczen. Ez a helység egészen a város küszöbe elibe épült, akár a pitvar a háznak. Éppen földrajzi fekvése okozta Bódogfalva önállóságának elvesztését, vagy amint az egykoru (1657 évi) városi jegyzőkönyv mondja: magától való elpusztulását. A természeti erők törvénye, hogy a hatalmasabb elnyomja a gyöngét, a nagy hal megeszi a kis halat, — itt is érvényesült. Különben Debreczen bódogfalvai első urasága még onnan eredhetett, hogy a város egykori földesurai, a Debreczeni Dózsák, a XIV. század derekán egy darab erdőt ajándékoztak a debreczeni Sz.-András templomának. A hitujítás után pedig az erdőre is, éppen mint a debreczeni plébános szováti és sámsoni portáira, — securalizáltatván ezek — a város tette rá a kezét.

Majd közel száz évig tartó surlódás és békétlenség támadt Bódogfalva és a nagy Debreczen között. E viszálykodás forrása Debreczen féltékenykedése volt a kis szomszédra. A bódogfalvai korcsma a város közpénztárának bormérésből szedett jövedelmeit, a bódogfalvai mives emberek pedig némely debreczeni czéhes mesterek áruinak kelendőségét többé-kevésbé rontották.

A gazdag és hatalmas Debreczen tehát egyszerűen kisajátotta Bódogfalvát. A megszorult biztosabb helyre huzódott földesuraktól nemcsak földjeiket, csapszékeiket, hanem még jobbágyaikat is már 1586-tól fogva rendre zálogba vette. Jóságaiuknak kipróbált gondviselőit pedig erős hitlevéllel kötötte magához. Erről tanuskodik az alább olvasható három okirat, amelyeket a város régi jegyzőkönyveiből másoltam le.

I.

1618. 10. May.

Fassio Georgii Töke publice facta.

Én Teöke Georgy Német uczában lakozó, ki az Tárkány zemül való zálogos jobbágya vagyok az városnak Bódogfalvában és azon jószágban ispánis voltam, mivel most más ur, ugymint Kálnási János rész jószágának gondviselésére ígertem volt magamat ez város ellen, Bíró urám, az mostani jószágbeli gondviselő Ötvös István által megfosztatott vala és javaimat, marhámat elvevén; de sok törekvésem után Mike János és Zabó Bálint uramék lettek érettem kezesek. Ő kegyelmeknek viszontak az édes anyám Zabó Demeterné, és az feleségem, úgy hogy fogadást teszek, hogy soha ennek utánna ez városul hír nélkül el nem megyek, sőt ha ki akarnék menni is, nem egyébüvé, hanem Bódogfalvában azon elébi város jószágában megyek, örökössön. És ha ez kívül cselekedném, tehát mindenüt mind falun; városon, mezőn, uton, sokadalomban, malomban, korcsmákon mint saját jobbágyokat megfoghassanak és vissza vihessenek. Ebben énnekem semmi törvénybeli remedium, ugymint prohibitio, inhibitio, contradictio; repulsio, gratia principis, semmit ne használhasson, minthogy az édes atyám is oda való jobbágy volt.

(Protoc. 1618—1626 49 l.)

II.

1623. 20. X-bris.

Pro futura cautela, Ungarico idiomate.

Raso Geörgy Debreczen városának zálogos jobbágya, Bódogfalvában, az többi között mindenkor, minthogy rebellis és veszejsztó volt, mostanis ezen városnak szabadságának színe alatt, minthogy most is az városra be jött volt lakni, innen az városul ki akart álnoksággal költözni ismét Bódogfalvába, más földes úr szerire, mely neki meg nem engedtetett. Ergo ilyen conditioval bocsátotta el az fogságból az böcsületes Tanács: az milyen erős hittel coram toto Senatu megesküött, hogy soha ennek utánna az város jobbágyságátul magát sem titkon, sem nyilván nem subtrahallja, hanem életéig az jobbágyságot Bódogfalvában az városnak megtartja. És ha ez ellen cselekednék is, minden helyekről ez országban mint hitehagyottat reducálhassuk. Ezek felett ugy Rásó Pál nevü atyafiáért is azon hite alatt kezes, hogy soha azis más urat az városon kívül nem keres és sehova nem megyen.

(Protoc. 1618—1627. 488 l.)

III.

1638. Die 11. Septembris.

Bondor János, az ki ennek előtte az Bogdaniaknak pusztá telekebeli portiojoknak ispánnya és szabadossa volt, mely portiokat mivel hogy az város az Bogdányoktul meg zálogosított, az város számára ujjban esküött meg az ide alább megirt conditiók szerént, hogy valamiképpen kívánnyák szolgálattját, akképpen híven s igazán szolgál az városnak.

1 Conditio. Hogy ő sehova el nem megyen és Boldogfalvából avagy Debreczenből el nem bujdosik, hanem helyt áll és meg marad mindaddig, valamig az Bogdaniaktul megzálogosított Boldogfalvai portio, az több pusza telekbeli portiokkal együtt Debreczen városánál léssen; és ha az Bogdáni urak az várostul ki váltyák, akkor is jelen léssen, hogy ötet is az város az Uraknak vissza bocsáthassa.

2. Hogy mindaddig, valamig az megnevezett Bogdaniaktul megzálogosított boldogfalvai portio az városnál léssen, az várost, valamely dologban szolgálattya kívántatik, híven s igazán szolgállya.

3. Hogy minden dologban az Városnak hív és igaz léssen, és semminemű dologban az városnak nem kárára, hanem tellyes tehetsége szerint, hasznára s javára igyekszik.

4. Hogy az Bogdaniaktul meg zálogosított pusza telekekben levő portioknak, kiknek ő az Bogdaniak idejében gondviselője volt, minden földet, határait, úgy az mint régtül fogván az Bogdaniak birták, igazán meg mutogattya és azoknak jövedelmét is az régi szokás szerént igazán meg mondgya.

5, Hogy eddig való dolgokrul, mindenekről igazán számot ad. Et idem Joannes Bondor ad has praescriptas conditiones, juramento deposito, se obligavit.

(Protoc. 1638—1642. 140—141 ll.)

Közli: *Zoltai Lajos.*